

Yttrande över delbetänkandet Förbättrat stöd i skolan (SOU 2025:44)

Autism Sverige överlämnar härmed sitt yttrande över ovan rubricerat betänkande. Vi arbetar för att skapa bättre levnadsvillkor för autistiska personer. Vår vision är ett samhälle där alla kan delta, där personer med autism möts med respekt och har bra livskvalitet genom hela livet. Förbundet representerar en medlemsgrupp främst bestående av personer med egen funktionsnedsättning, närstående och personer som är yrkesverksamma inom området.

Allmänna synpunkter

Skolsituationen är svår för många autistiska barn och elever. I slutet av årskurs nio saknar hela 40 procent av eleverna med autism gymnasiebehörighet. Motsvarande siffra bland elever utan någon neuropsykiatrisk diagnos är omkring tolv procent.¹ Knappt en tiondel av alla unga saknar avgångsbetyg från gymnasiet, vilket kan jämföras med omkring en tredjedel av eleverna med autism.² Elever med autism eller andra funktionsnedsättningar har därtill högre skolfrånvaro, drabbas i större utsträckning av psykisk ohälsa och utsätts oftare för mobbning och kränkningar.³ Andelen autistiska elever som idag har behov av anpassningar och stöd i skolan är stor, men långt ifrån alla får de anpassningar och stöd de behöver. Bland Autism Sveriges medlemmar har i stort sett samtliga barn och unga som går i skolan behov av anpassningar och stöd i någon omfattning, medan endast en tredjedel får det i tillräcklig utsträckning.⁴

Autism Sverige konstaterar att utredaren i de bakomliggande resonemangen ringar in många av de problem som idag präglar skolors arbete med anpassningar och stöd. Det finns påtagliga brister *både* i skolors övergripande arbete med att tillgängliggöra den pedagogiska, sociala och fysiska skolmiljön för elever med autism och andra funktionsnedsättningar, *och* i skolors arbete med individriktade anpassningar och stödinsatser. De bakomliggande orsakerna till detta är flera och i utredningen lyfts såväl mer övergripande problem, så som otillräcklig kunskap om funktionsnedsättningar som autism och bristande ekonomiska resurser, som mer avgränsade problem, så som brister i informationsöverföring vid skol- och stadiemyten och i skolors arbete med åtgärdsprogram.

¹ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33246359/>

² <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39017805/>

³ <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2024-11-9353.pdf>;
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/48b881b57779498595394ca05525d5d8/skolbarns-halsovanor-sverige-2021-2022-nationella-resultat.pdf>

⁴ Autism Sveriges Skolrapport 2025

Autism Sverige befarar dock att utredningens samlade förslag brister i potential att förbättra skolors faktiska förmåga att möta behoven hos elever med autism eller andra funktionsnedsättningar. Detta beror främst på två saker.

För det första bedömer Autism Sverige att delar av utredningens förslag i första hand är riktade mot en målgrupp som inte nödvändigtvis inkluderar en stor del av alla de autistiska elever som idag drabbas negativt av skolors bristande arbete med anpassningar och stöd. Detta gäller främst förslagen om standardiserade tester och stödundervisning.

Det är i sammanhanget viktigt att förstå att själva orsaken till den bristande måloppfyllelsen bland autistiska elever många gånger inte står att finna i bristande färdigheter och förmågor i relation till skolarbetet som sådant. De bakomliggande orsakerna är istället ofta mer komplexa. Många upplever visserligen hinder i klassrummet, men då rör det sig ofta om exempelvis bristande struktur i lektionsplaneringar, otydligt formulerade uppgifter och instruktioner och brist på anpassningar i kommunikationen. Den fysiska klassrumsmiljön påverkar därtill ofta möjligheterna till koncentration då många autistiska personer har en förhöjd känslighet för sensoriska intryck. Många hinder uppstår också utanför klassrummet och själva lärsituationen, exempelvis genom stimmiga matsalar och gemenskapsutrymmen, röriga lektionsövergångar, brist på meningsfulla rastaktiviteter och brist på stöd i sociala situationer. På gruppnivå måste autistiska elevers generellt sämre skolresultat förstås mot bakgrund av ovanstående. Tillsammans bidrar en mängd faktorer till att många autistiska elever helt enkelt inte får energin att räcka till för skolarbetet, eller till att överhuvudtaget närvara i skolan i önskvärd utsträckning. Dessa elevers stödbehov synliggörs inte på lämpligast sätt genom standardiserade tester. Stödundervisning i begränsad omfattning kommer inte heller att möta de här mer komplexa behoven.

För det andra bedömer Autism Sverige att de förslag som ändå riktas mot den bredare målgruppen inte är tillräckliga, och att de i vissa fall snarare riskerar leda till försämringar i skolsituationen för autistiska elever. Detta gäller främst förslagen som rör bestämmelserna om ledning och stimulans samt avskaffandet av extra anpassningar.

Autism Sverige ser inte att de tillgänglighetsbrister, varav flera berörs i utrednings inledande delar, som gör att många autistiska elever idag har svårt att följa undervisningen kommer att kunna åtgärdas genom att delar av det arbete som idag (möjligen felaktigt) faller in under bestämmelserna om extra anpassningar istället ska falla in under bestämmelserna om ledning och stimulans. För ökad tillgänglighet i skolans fysiska, pedagogiska och sociala miljöer krävs åtgärder som stimulerar just detta och som riktas mot att undanröja hindren för att ett sådant arbete ska kunna ske. Utredningen begränsas visserligen av sina direktiv, men man har ändå gjort en uttrycklig bedömning av att det vore lämpligt med en utredning av en reglering av klasstorlekar. Autism Sverige hade gärna sett att utredaren på liknande

sätt adresserat fler av de problem som omnämns i utredningens inledande delar, exempelvis kring behovet av kunskapshöjande insatser och ökade resurser.

Autism Sverige vill också passa på att understryka att förbundet inte delar den syn som ligger till grund för flera av de just nu aktuella utredningarna på skolområdet, nämligen att de problem som idag präglar skolors arbete med anpassningar och stöd utan omsvep kan härledas till en "alltför långtgående inkludering". Just nu råder ett starkt fokus på olika typer av särlosningar, men Autism Sverige ser ingen anledning att framställa inkludering och särlosningar som om det rådde ett motsatsförhållande däremellan.

För att ett skolväsende i sin helhet ska vara inkluderande bör det rimligen rymma både ordinarie undervisningssammanhang, som fungerar för det stora flertalet, och olika typer av anpassade sammanhang, som fungerar för de som har sådana behov. Frågan man någon gång dock måste ställa sig är hur många elever som ska rymmas inom ramen för det ordinarie sammanhanget och följaktligen, hur många som ska få sina behov tillgodosedda i ett särskilt sammanhang. Svaret beror till en liten del på inneboende egenskaper i barn- eller elevgrupperna, men till större del på hur tillgänglig man är beredd att göra den ordinarie skolan. Det vi ser idag är att den ordinarie skolan av olika anledningar inte är tillgänglig nog. Detta får till följd att en växande andel elever har behov som måste tillgodoses utanför det ordinarie undervisningssammanhanget.

Även om det finns, och sannolikt alltid kommer att finnas, elever som har behov av det särskilda sammanhanget, är det fel väg att gå att alltför ensidigt fokusera på särlosningarna och de indikerade individlösningarna. Parallellt med åtgärder för att stärka skolors arbete med anpassningar och stöd till enskilda elever, krävs ett bredare grepp för att tillgängliggöra de fysiska, sociala och pedagogiska skolmiljöerna, så att färre barn- och unga ska få sådana behov till att börja med. De förslag som presenteras i utredningen är långt ifrån tillräckliga i det syftet.

Nedan följer Autism Sveriges ställningstaganden till och synpunkter på ett urval av utredningens förslag.

Synpunkter på utredningens förslag

6.1 Bestämmelserna om extra anpassningar ska avskaffas i samtliga skolformer

Autism Sverige avstyrker förslaget. Förbundet delar å ena sidan utredningens bild av att det finns brister i skolors arbete med extra anpassningar och ser vidare att dessa brister har negativ inverkan på autistiska elevers skolsituation. Förbundet oroas å andra sidan, med

hänvisning till vad som i detta yttrande lyfts under rubriken "Allmänna synpunkter" och under rubriken "6.3 Alla barn och elever ska kunna följa undervisningen", av bristen på förslag för att stärka skolors faktiska möjligheter att tillgängliggöra den pedagogiska, sociala och fysiska skolmiljön för elever med autism och andra funktionsnedsättningar. I frånvaro av sådana förslag ser förbundet en risk att avskaffandet av extra anpassningar, där elevens rätt till sådana anpassningar ändå framgår så pass tydligt, ska leda till att skolor i mindre utsträckning faktiskt gör nödvändiga anpassningar för att möta enskilda elevers olika behov. Autism Sverige vill i anslutning till detta också passa på att nämna att emedan förbundet inte ser lika problematiskt på det resonemang som föreliggande utredning för kring förslaget om att extra anpassningar ska utgå, så ser förbundet det som betydligt mer problematiskt hur samma förslag ramas in och motiveras i Läroplansutredningens slutbetänkande. Att betrakta avskaffandet av extra anpassningar som ett sätt att generellt minska "kraven på individualisering och anpassning" riskerar få mycket negativa konsekvenser för autistiska elever.

6.3 Alla barn och elever ska kunna följa undervisningen

Autism Sverige avstyrker förslagen. Förbundet kan i och för sig instämma i mycket av det som beskrivs i de bakomliggande resonemangen, men ser inte att förslagen har potential att förbättra skolsituationen för autistiska elever.

Autism Sverige delar i grund och botten utredarens syn på att det borde anses utgöra en naturlig del av undervisningsuppdraget att på olika sätt utforma undervisningen efter elevers skilda behov, och att delar av de anpassningar som idag ofta sorteras in under begreppet "extra anpassningar" egentligen faller sig fullt naturliga som en del av den ordinarie undervisningen. Det finns dock uppenbara problem med förslaget att delvis "ersätta" bestämmelserna om extra anpassningar med de redan befintliga bestämmelserna om ledning och stimulans.

Ett problem är att bestämmelserna om ledning och stimulans redan finns i lagtexten, men att arbetet med anpassningar trots detta brister. Hur man väljer att *benämna* den typ av arbete en lärare utför när denne utformar sin undervisning efter elevers skilda behov har förmodligen ingen avgörande betydelse för kvaliteten i detta arbete. Betydligt mer avgörande är lärarnas faktiska förutsättningar att utföra arbetet. I utredningen ringas många viktiga faktorer in, som didaktisk kompetens, kunskap om funktionsnedsättningar, bildandet av tillitsfulla relationer, vikten av motivationsskapande arbete och så vidare. Autism Sverige anser att fokus snarare borde ligga på arbetet med att stärka sådana faktorer.

Ett annat problem är att bestämmelserna om ledning och stimulans inte uttryckligen ger elever rätt till anpassningar på samma sätt som bestämmelserna om extra anpassningar. Som en del av, eller åtminstone i kombination med, den förändrade syn på sådant som "individualisering" och "individanpassning" som just nu uttrycks i olika sammanhang (exempelvis i Läroplansutredningens betänkande) ser Autism Sverige en risk att skolor i praktiken ska bli mindre benägna att ge autistiska elever anpassningar och stöd som motsvarar deras behov.

6.6 Utredning av en elevs behov av särskilt stöd och hur särskilt stöd ska ges och 6.7 Elevens stödbehov ska styra om en elev ska ges undervisning enskilt eller i en särskild undervisningsgrupp

Autism Sverige tillstyrker förslagen. Förbundet delar utredarens bild av att skolors arbete med särskilt stöd behöver bli mer effektivt och i större utsträckning utgå från elevernas behov. Autism Sverige vill dock särskilt belysa tre saker.

För det första ser förbundet att skolor generellt behöver bli bättre på att uppmärksamma, utreda och agera kring stödbehov som inte har direkt koppling till klassundervisningen. Det finns redan idag bestämmelser om att behovet av särskilt stöd ska utredas "om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation". Autism Sverige erfar dock att det i praktiken ofta krävs att svårigheterna går ut över skolprestationerna för att de ska uppmärksammas och utredas. För elever som har förutsättningar att följa med i undervisningen, men som exempelvis har svårt att hantera den fysiska eller sociala skolmiljön, går det inte sällan så långt att en frånvaroproblematik utvecklas innan skolan reagerar och vidtar åtgärder. Det här är med andra ord en bidragande faktor till att utredningar och stödsatser ofta fördröjs eller rent av uteblir för vissa elever. I den föreliggande utredningen konstateras att bestämmelserna om att särskilt stöd ska utredas även när eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation ska kvarstå. Autism Sverige menar att detta inte är tillräckligt. Förbundet hade gärna sett att utredningen ytterligare betonat vikten av detta arbete samt givit förslag i syfte att stärka det.

Autism Sverige delar vidare utredarens uppfattning om att elevens behov bör styra hur det särskilda stödet ska ges, men vill ändå understryka att placeringar utanför den ordinarie elevgruppen alltid måste ske med utgångspunkt i elevens bästa, och aldrig med utgångspunkt i skolors organisatoriska eller ekonomiska förutsättningar.

Avslutningsvis ställer sig Autism Sverige frågande till att utredarens förslag om att förtydliga att *särskilt stöd som ges som undervisning enskilt eller i en särskild undervisningsgrupp utgör*

undervisning, verkligen är tillräckligt för att säkerställa god kvalitet i sådana undervisningssammanhang.

6.8 Anpassad studiegång får bara ges i sista hand

Autism Sverige har inget att invända mot förslagen, men vill ändå betona att anpassad studiegång är en åtgärd som, åtminstone givet skolsituationen i dagsläget, kan vara absolut nödvändig för vissa autistiska elever. Beslut om anpassad studiegång kan få konsekvenser för framtida studiemöjligheter, men detta måste också ställas i relation till alternativet, som i vissa fall innebär total skolfrånvaro och allt som följer med det i fråga om exempelvis psykiska pålagringar och brist på tillgång till sociala sammanhang.

Stockholm enligt ovan

Camilla Rosenberg

Förbundsordförande

genom Johanna Carnvik Schöier

Intressepolitisk utredare